

Jankó János vizsgálatai a Közép-Ob melléki chantik között

JANKÓ JÁNOS 1898 nyarán, ZICHY JENŐ oroszországi expedíciójának keretében, a gazdag és nagy jelentőségű néprajzi anyaggyűjtésen¹ felül értékes embertani anyagot is gyűjtött. Oroszország múzeumaiban egy éven át végzett lelkiismeretes kutató munka után nagy etnográfiai iskolázottsággal és jó orosz nyelvtudással felfegyverkezve vágott neki a Közép-Ob és mellékfolyói mentén lakó chantik néprajzi és embertani tanulmányozásának. Kitűzött tervét töretlen energiával, úgyszólván maradéktalanul végrehajtotta. A szibériai folyókon való utazásra alkalmas, lakófülkével is felszerelt nagy csónakon járta be — nem csekély testi megpróbáltatások közepette — a Demjanka, Irtis, Ob, Szalim, Nagy-Jugán és részben a Kis-Jugán vidékét. Minthogy a chantik települései (melyeket az oroszok jurtáknak neveztek, szemben az oroszok lakta szelo-val) a folyók mentén helyezkednek el, csónakon utazva érhetett el legtöbb eredményt az aránylag szűkre szabott idő alatt. Az élő chanti lakosság mérésén felül értékes koponyagyűjteményt is hozott haza. Ez utóbbiakon végzett vizsgálat eredményeiről már volt alkalmam beszámolni,² JANKÓ JÁNOS élőkön végzett adatfelvételezésének értékelését ezúttal végzem el kéziratoss naplójából fennmaradt adatai³ alapján.

A vizsgálati anyag

JANKÓ 125 embert vizsgált meg, ezek közül 60 chantit részletesebben (20 fejméret, 25 testméret) mért meg. Sajnos, nagy részüket nem a mai technikával vette fel; minthogy ezek nehezen értékelhetők, a függelékben mellékelt táblázatokban (V—VIII. táblázat) csak azok szerepelnek, amelyek MARTIN előírásainak, legalább is részben, megfelelnek. Néhány alapvetően fontos méret hiányát — mint pl. az arcmagasság, felsőarcmagasság, járomívszélesség — nagyon érezzük. Aránylag nagy a testméretek száma, ezek közül csak a legfontosabbakat közlöm.

Kívánatosnak látszik mégis valamennyi felvett méretet legalább is felsorolni; ezek itt következnek. A fej JANKÓ által felvett méretei (az általa közölt sorrendben és elnevezéseinek meghagyásával): fej hossza, fej szélessége, fej kerülete, vertex—glabella, vertex—orrsövény, vertex—fogpont, vertex—állcsúcs, vertex—fülnyílás, vertex—hetedik nyakcsigolya, külső szemzúg—távolság, belső szemzúg—távolság, orr hossza, orr szélessége, orr magassága, fül hossza, fül szélessége, szájnnyílás szélessége, arccsont, állcsúcsok előállása, fülnyílás köze

¹ KOROMPAJ B., Jankó János, a finnugor néprajzi kutatások úttörője: NyK. LV, 228—246.

² LIPTÁK P., Материалы по краниологии хантов: Acta Ethn. Hung. I, 197—230.

³ JANKÓ J., Oroszországi naplója (kézirat), 2 füzet. — A Magyar Nemzeti Múzeum, Néprajzi Múzeum Ethnologiai adattára őrzi 4141 és 4142 számok alatt.

I. TÁBLÁZAT

Közép-Ob me' éki chanti férfiak főbb középértékei.

Méretetek és jelzők	n	V min.-max.	M \pm m	σ
Fej legnagyobb hossza	107	170—204	189,3 \pm 0,67	6,66
Fej legnagyobb szélessége	107	136—164	149,7 \pm 0,53	5,46
Fülmagasság	50	107—140	122,1 \pm 1,06	7,48
Fejkerület	88	512—590	560,1 \pm 1,64	16,4
Hosszúság-szélességi jelző	107	71— 88	79,2 \pm 0,33	3,33
Hosszúság-magassági jelző	50	57— 76	64,0 \pm 0,68	4,83
Szélesség-magassági jelző	50	68— 91	81,4 \pm 0,68	4,57
Orrjelző	53	56—100	74,6 \pm 1,25	9,20
Termet	110	149—171	159,9 \pm 0,51	5,30

Ezen felül meghatározta leegyszerűsített sémák alkalmazásával az ajkak jellegét (keskeny, közepes, duzzadt), az orr alakját (egyenes, pisze, héjja, sas), a szem színét, a bajusz és szakáll színét, a hajszínt, a bőrszínt (rózsás, sárgás), a szemrés állását, az orrlik síkját.

A következő testméréteket vette fel: termet, ülőmagasság, fülnyílás magassága a földtől, állcsúcs magassága a földtől, manubrium magassága a földtől, vállcsúcs magassága a földtől, karhossz, felkar, alkar, kézhát hossza, tenyér hossza, tenyér szélessége, kis arasz, nagy arasz, mellkas kerülete, lábhossz, comb, lábszár, bokamagasság, talp hossza, talp szélessége, kis vádli, nagy vádli, karöl, tomportávolság, biakromiális szélesség.

A kevésbé részletesen mért egyéneknél csak a fej kerületét, hosszát, szélességét, a fentebb felsorolt morfológiai és szinkomplexió adatokat és a termetet határozta meg. Minden esetben feljegyezte az életkort és a családi körülményeket (feleség, gyermekek száma) és a megvizsgáltak családi kapcsolatait.

A vizsgálati adatok regionális eloszlása folyóvölgyek szerint a következő: Demjanka 13, Irtis 14, Szalim 14, Nagy-Jugán és Kis-Jugán vidéke 84 egyén. Az összesen vizsgált 125 személy között mindössze 6 nő volt. — A vázlatosabban felvett adatok túlnyomórészt a Jugán vidékről származnak.

A felvett adatok értékesen egészítik ki JANKÓ fényképfelvételei. 54 férfiről és 10 nőről általában jól sikerült fénykép⁴ áll rendelkezésre, amelyek részletesebb morfológiai megfigyeléseket is lehetővé tesznek.

A fontosabb jellegek

JANKÓ JÁNOS sajátos adatfelvételezése következtében a részletesebben analizált jellegeket nagyon korlátozni kellett (I—II. táblázat). Ezeket SOMMIER⁵

⁴ A felvételek túlnyomó többsége két nézetben készült egyéni felvétel; emellett több csoportkép is van, főleg a Jugán vidékéről, ahol öt-öt egyén teljes alakja látható előlnézetben.

⁵ S. SOMMIER, Ostiacchi e Samoiedi dell'Ob: Archivio per l'Antropologia e la Etnologia 17 (1887), 71—222.

Alsó-Ob melléki chantikra, PÁPAI északi manysikra⁶ és DEBEC Vach melléki chantikra, szelkupokra, nyenyeczekre és ketekre vonatkozó újabb keletű adataival⁷ is összevetettem (III. táblázat). Az összehasonlító anyag kiválasztása az etnikai rokonság vagy regionalitás alapján történt.⁸

A mi vizsgálati anyagunknál, amelyet a későbbiekben közép-obi chantik néven említünk, a fej legnagyobb hossza a többi csoportokhoz viszonyítva a közepesnél alacsonyabb értéket mutat, de emellett aránylag keskeny, ezért a *fejindex* középértéke valamennyi csoporthoz viszonyítva a legalacsonyabb, a *mesocephalia* magasabb értékeit mutatja.

A kategóriák szerint való eloszlás tekintetében is a *mesocephalia* abszolút túlsúlyú állapítható meg, a *dolicho-* és *brachycephalia* gyakorlatilag egyforma arányban jelentkeznek, a *hyperbrachycephalia* részesedése elenyésző. SOMMIER teljesen azonos értéket kapott az Alsó-Obmelléki chantikra, PÁPAI pedig az északi manysikra vonatkozólag. A Vachmelléki chantikra és a földrajzilag szomszédos szamojéd etnikai csoportokra magasabb értékek jellemzők.

A hosszúság-magassági jelző középértéke a mi chantijainknál a *hypsi-cephalia* alsó határához áll közel. A fej tehát túlnyomó részben magas, az *orthocephalia* az eseteknek csak mintegy negyedrésztében volt kimutatható. — A szélesség-magassági jelző középértéke a *metriocephalia* osztályába jut, amelynek egyúttal kis abszolút túlsúlya is mutatkozik az egyaránt 24—24%-ban képviselt tapeino- és arocephaliával szemben.

Az orrjelző középértéke alapján a vizsgált anyagra a *mesorrhinia* jellemző, de az orr alkotása széles határok között, a *leptorrhinia* és *hyperchamaerrhinia* között ingadozik, jöllehet az utóbbi kis arányban jelentkeznek. A Vachmelléki chantiknál és a többi összehasonlított csoportoknál alacsonyabb értékek mutatkoznak, a nyenyeczeket kivéve, ahol a középérték úgyszólván megegyezik a Közép-Ob melléki chantikéval. Sajnos, a nasion helyének meghatározhatósága elég bizonytalan, ezért a különböző szerzők megállapításait csak bizonyos fenntartással lehet egybevetni. — Az orrhát a Közép-Ob melléki chantiknál az esetek többségében konkáv, az egyenes és hajlott (konvex) orr közel egyenlő arányban jelentkeznek. DEBEC etnikai csoportjainál eltérő arányokat látunk, egyedül a narimi szelkupok mutatnak valami hasonlóságot a mi chantijainkkal. Könnyen lehetséges azonban, hogy a JANKÓ által megállapított típusokból összevont kategóriák nem minden tekintetben felelnek meg a DEBEC által követett sémának, így az összehasonlítás csak hozzávetőleges jellegű lehet.

A Közép-Ob melléki chantik *s z e m s z í n e* túlnyomó részben sötét (barna, fekete) vagy kevert (szürke, zöldes), de azonfelül kis arányban a kékszeműek is képviselve vannak. Nyugat-Szibériában ez általános jelenség, az arányok persze eltérőek. A mi anyagunkhoz a Vach melléki chantik állnak legközelebb, legjobban a Jeniszei melletti ketek térnek el, ahol a sötét szemszín aránya 70% fölé emelkedik. — A *h a j s z í n* a mi chantijainknál az esetek többségében gesztenyebarna, tehát átmeneti színű, de a sötét hajszínűek

⁶ PÁPAI K., Typus der Ugrier: Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn III. (1894), 257—276.

⁷ Г. Ф. Дебеч, Селькупы: Труды ИЭ. II. (1947), 103—145.

⁸ K. HILDÉN-nek a narimi szelkupokra vonatkozó alábbi két dolgozatát, az adatok kis száma miatt nem használtam fel: Notes on the Physical Anthropology of the Ostyak-Samoyeds, és Some Notes on the Anthropology of the Kamasses. Mindkét közlemény a Journal de la Société Finno-Ougrienne, Helsinki, 1939. évfolyamában jelent meg. DEBEC fentebb idézett munkájában, ugyanerről az etnikai csoportról bőségesebb adatokat közöl.

II. TÁBLÁZAT

Főbb jelzők és testmagasság eloszlása.

Kategorikák (Martin szerint)		n (%)
Hosszúság-szélességi jelző (fejindex)	Dolichokephal	20 (19%)
	Mesokephal	61 (57%)
	Brachykephal	23 (21%)
	Hyperbrachykephal	3 (3%)
Hosszúság-magassági jelző	Chamaecephal	1 (2%)
	Orthokephal	13 (26%)
	Hypsikephal	36 (72%)
Szélesség-magassági jelző	Tapeinokephal	12 (24%)
	Metriokephal	26 (52%)
	Akrokephal	12 (24%)
Orrjelző	Leptorrhin	11 (21%)
	Mesorrhin	31 (58%)
	Chamaerrhin	8 (15%)
	Hyperchmaerrhin	3 (3%)
Testmagasság	Alacsony	54 (49%)
	Kisközepes	27 (25%)
	Közepes	16 (15%)
	Nagyközepes	7 (6%)
	Magas	6 (5%)

aránya jóval számottevőbb a szőkénél. Az Alsó-Ob és bizonyos fokig a Vach melléki chantik mutatnak hasonló arányokat. A DEBEC által vizsgált etnikumoknál a sötét hajszín aránya általában jóval jelentősebb. Itt megint gondolkodnunk kell arra, hogy a szerzők összevont kategóriái nem vágnak egybe teljesen.

A vizsgált népeiségre az a l a c s o n y — k i s k ö z e p e s termet jellemző, a középérték épp a két kategória határán van. A még valamennyire számottevő közepes testmagasságon felül a nagyközepes és magas termetűek aránya nem jelentős. A kapott középérték teljesen megegyezik a Vach melléki chantik adatával, ugyanez vonatkozik a narimi szelkupokra is. A többi csoportok, beleértve az északi manysikat is, alacsonyabb termetűek.

A fenti néhány jelleg analízise alapján megállapíthatjuk, hogy az összehasonlításba bevont úgyszólván valamennyi etnikai csoporttal kimutatható bizonyos szomatikai hasonlóság, a Taz melléki szelkupokat és a Jeniszei-

III. TÁBLÁZAT.
Összehasonlítás nyugat-szibériai etnikai csoportokkal

Méretek és jelzők	Chantik			Északi manysik (Pápai K.) 1894	Szelkupok		Nyenyecsek (jurákok) (Debec) 1947	Ketek (Debec) 1947	
	Közép-Ob (Jankó adatai nyomán)	Alsó-Ob (Sommier) 1887	Vach (Debec) 1947		Narim (Debec) 1947	Taz (Debec) 1947			
Fej legnagyobb hossza	189,3 (107)	192 (106)	192,1 (127)	—	188,8 (71)	192,9 (84)	189,2 (52)	190,9 (79)	
Fej legnagyobb szélessége	149,7 (107)	152 (106)	159,7 (127)	—	153,9 (71)	158,8 (84)	155,8 (52)	157,0 (79)	
Hosszúság-szélességi jelző	79,2 (107)	79,3 (106)	83,2 (127)	79,3 (105)	81,5 (71)	82,4 (84)	82,4 (52)	82,2 (79)	
Orrjelző	74,6 (53)	—	71,8 (128)	—	71,3 (69)	69,1 (84)	74,2 (52)	71,0 (78)	
Termet	159,9 (110)	—	159,8 (120)	157,5 (105)	159,2 (68)	157,9 (77)	156,6 (50)	158,1 (68)	
Orrhát {			n = 128		n = 70	n = 84	n = 52	n = 79	
	konkáv	61 (57%)	—	30,5%	—	41,4 %	14,3 %	21,2 %	17,7 %
	egyenes	25 (23%)	—	59,4 %	—	47,2 %	66,8 %	65,2 %	52,0 %
konvex	21 (20%)	—	10,2 %	—	11,4 %	11,4 %	13,5 %	30,4 %	
Szemszín {			n = 126		n = 71	n = 84	N = 52	n = 76	
	világos	15 (14%)	18 (13%)	11,9 %	—	8,4 %	17,9 %	9,6 %	6,6 %
	kevert	43 (40%)	51 (36%)	47,6 %	—	57,8 %	52,4 %	38,5 %	21,0 %
sötét	50 (46%)	68 (51%)	40,5 %	—	33,8 %	29,8 %	51,9 %	72,4 %	
Hajszín {			n = 126		n = 71	n = 84	n = 52	n = 76	
	szőke	8 (7%)	13 (13%)	4,6 %	5 (5%)	3,2 %	2,5 %	2,0 %	2,9 %
	gesztenyebarna ...	75 (70%)	53 (51%)	52,3%	40 (39%)	40,6 %	22,5 %	10,2 %	10,0 %
sötét	25 (23%)	38 (36%)	43,1 %	58 (56%)	56,2 %	75,0 %	87,8 %	87,1 %	

melléki keteket kivéve; legközelebbi a kapcsolat mégis a többi chantival (Alsó-Ob, Vach), ami természetes. Az általános szomatikai hasonlóság egy szélteben elterjedt típusra enged következtetni, a mégis megállapítható különbségek egyéb elemek jelentkezését árulják el. Ezek mibenlétére a típus pontosabb analízise után kaphatunk csak feleletet.

JANKÓ csak 6 chanti nőt vizsgált meg, kis számuknál fogva, ezek metrikus adatai az értékelésre nem elegendők.

Morfotipológiai analízis

JANKÓ kitűnő fényképei alapján — de a fentebbi metrikus analízis eredményeire is támaszkodva — meg lehet kísérelni a vizsgált egyének egy részének morfortipológiai elemzését is.

Az anyag egészében véve homogénnek mondható, mert egy jellegegyüttes túlsúly a mutatható ki. Ezt a jellegegyüttest a következő vonások jellemzik. Mesocephal, a fej közepesen magas vagy magas; a homlok középmagas, mérsékeltlen hajlott. A haj gesztenyebarna vagy fekete, a szemszín leginkább kevert. A bajusz és szakáll gyér vagy közepes növéssű. Az arc középmagas, mérsékeltlen széles. Az orr közepesen kiálló, az orrhát homorú vagy egyenes. Az arc horizontális és vertikális profilozottsága csekély vagy közepes. Az igazi mongolredő ritka, az oldalredő általános. A szemrés keskeny, egyenes, csak kivételesen ferde. Az ajak keskeny vagy mérsékeltlen duzzadt. A termet alacsony, vagy kisközepes. Ez a jellegegyüttes — amely europid és mongolid vonásokat egyesít magában — PÁPAI és DENIKER ugor típusával, MONTANDON europszibirid alrasszával és a szovjet szerzők urá-altáji vagy euroid uráli típusával azonosítható.

Az uráli típusnak egy változata is mutatkozik, amelyik a fenti jellegegyüttestől az alábbi vonásokban különbözik: a fej rövidebb, az arc alacsonyabb, a mongolid vonások halványabbak, a termet még alacsonyabb. Ezt a lappid típusra emlékeztető változatot urálo-lappónoidnak nevezhetjük. A lappid típus tisztán csak kivételesen jelentkezik.⁹ Olykor az europid vonások világosabb szinkomplexióval kapcsolatosak, ilyenkor az uráli típus vonásaihoz a depigmentált cromagnoid-A (protoeurópai), vagy cromagnoid-B (keleteuropid) típus¹⁰ bizonyos jellegei járulnak; ebben az esetben — a szovjet szerzők terminológiáját használva — szuburáli változatról beszélhetünk. Ez a depigmentált europid komponens nem orosz hatásra vezethető vissza, hanem minden valószínűség szerint Európából származik, jóval az orosz betelepülés előtti időből. DEBEC szerint az Altaj-vidék ősi depigmentált europid rasszelemének hatására is gondolni lehet. — Alá-

⁹ A lappid típus helyzete az emberfajták rendszerében nem egészen tisztázott. Metrikus-morfológiai jellegei alapján — megítélésem szerint — kétségtelen europid jellegű, mint azt pl. BIASUTTI, BRYN, MONTANDON, EICKSTEDT és LUNDMAN tartják. Ez a típus ősinek tekinthető Európában, egészen a mezolitikig vezethető vissza; sok egyezést mutat a mai *alpi* típusal, ezért találon nevezi EICKSTEDT a lappid típust *protoalpi*-nak. A fenti megállapítás elsősorban a skandináviai lappidokra vonatkozik. Kelet felé haladva több mongolid jelleg kapcsolódik az eredeti jellegegyütteshez. Ez a keleti változat átmeneti helyet foglal el az europidok és mongolidok között, ezért — bizonyos fenntartással — a mongolid rasszkörbe is sorolható.

¹⁰ Az itt említett típusok azonosításának kérdését egy korábban megjelent dolgozatomban fejtettem ki: *L'analyse typologique de la population de Kérpuszta au Moyen Âge*; *Acta Arch. Hung.* III (1953), 314—323.

rendelt jelentősége van két további típuselemnek, ezek: *a*) az indiánokra emlékeztető, a szovjet szerzőktől „amerikanoid”-nak nevezett elem, továbbá *b*) egy prognath, igen széles orrú protomorph (veddiform?) jellegű szomatikus komponens.

IV. TÁBLÁZAT

A típusok aránya a Közép-Ob melléki chantiknál

T í p u s o k	♂	♀	Együtt
Uráli	36	6	42 (66%)
Uráló-lapponoid	8	1	9 (14%)
Szuburáli (uráli + depigmentált europid)	7	—	7 (11%)
Lappid	2	1	3 (5%)
Amerikanoid (?)	1	1	2 (3%)
Protomorf elem	—	1	1 (1%)
Összesen:	54	10	64

Ha az itt felsorolt szomatikus összetevők arányát tekintjük (IV. táblázat), feltűnik az uráli típus abszolút túlsúlya. Az elég számottevő uráló-lapponoid és szuburáli elem mellett a többi komponens részese-dése elenyésző.

A fentihez hasonló eredményt hozott az ugyancsak JANKÓ JÁNOS által a Közép-Ob mellékén gyűjtött chanti koponyák embertani vizsgálata. Ezt az anyagot honfoglaló magyar csontmaradványokkal vettem össze¹¹, amelynek eredményeképpen meg lehetett állapítani, hogy — történeti embertani ismereteink mai állása szerint — a honfoglaló magyarságban több mint 20%-ban volt képviselve a kétségtől ugor eredetű uráli típus.¹² Az uráli típus bonyolult rasszgenézisére itt nem térek ki, mert ezt már egy más alkalommal — amikor a magyar embertani őstörténetkutatás eredményeit kíséreltem meg szintézisbe fogni — igyekeztem vázolni.¹³ Nagyon valószínűnek látszik, hogy ez a rasszelem már az anyanyinói korszaktól kezdve az ugorország fő összetevője volt.

*

Egy nép eredetének és kialakulásának, azaz etnogenezisének kutatása csak komplex módszerrel lehetséges. A magyar őstörténet kutatásában a nyelvtudomány vitte és viszi a vezető szerepet. Ezen felül azonban a régé-

¹¹ LIPTÁK P., Anthropologische Beiträge zum Problem der Ethnogenese der Altungarn: Acta Arch. Hung. I (1951), 231—249.

¹² LIPTÁK P., An anthropological survey of Magyar prehistory: Acta Linguist. Hung. IV (1954), 158.

¹³ LIPTÁK, i. m. 133—170.

szet, a néprajz, az antropológia és — bizonyos esetekben — az életföldrajz és paleogeográfia, illetőleg történeti földrajz eredményeit is fel kell használnunk. A nyelvészek figyelme csak újabban fordul az embertan eredményei felé, igaz, hogy még nem egészen két évtizeddel ezelőtt joggal mondhatta ZSIRAI,¹⁴ hogy a rendelkezésre álló adatok és eredmények nem számottevőek. A szovjet antropológusok tervszerű kutatásai különös figyelmet fordítottak a Szovjet-unió nem szláv etnikumú népeinek tanulmányozására; ezek eredményei nálunk is egyre inkább ismertebbé válnak.¹⁵ BARTUCZ munkássága¹⁶ a magyar őstörténet embertani vonatkozásai tekintetében alapvető, ugyanakkor meg kell még jegyezni, hogy a történeti embertani irányban újabban dolgozó antropológusok működésének egyik súlypontja a magyarság etnogenezisének kutatása. Elég ebben a tekintetben az utolsó 8 évben megjelent közlésekre hivatkoznom,¹⁷ amelyek még szélesebb alapokon — az ugarságon újabban végzett embertani vizsgálatokra és az Urál-vidék paleoantropológiájára is támaszkodva — törekedtek megvilágítani a magyar őstörténet egyes szakaszait.¹⁸

LIPTÁK PÁL

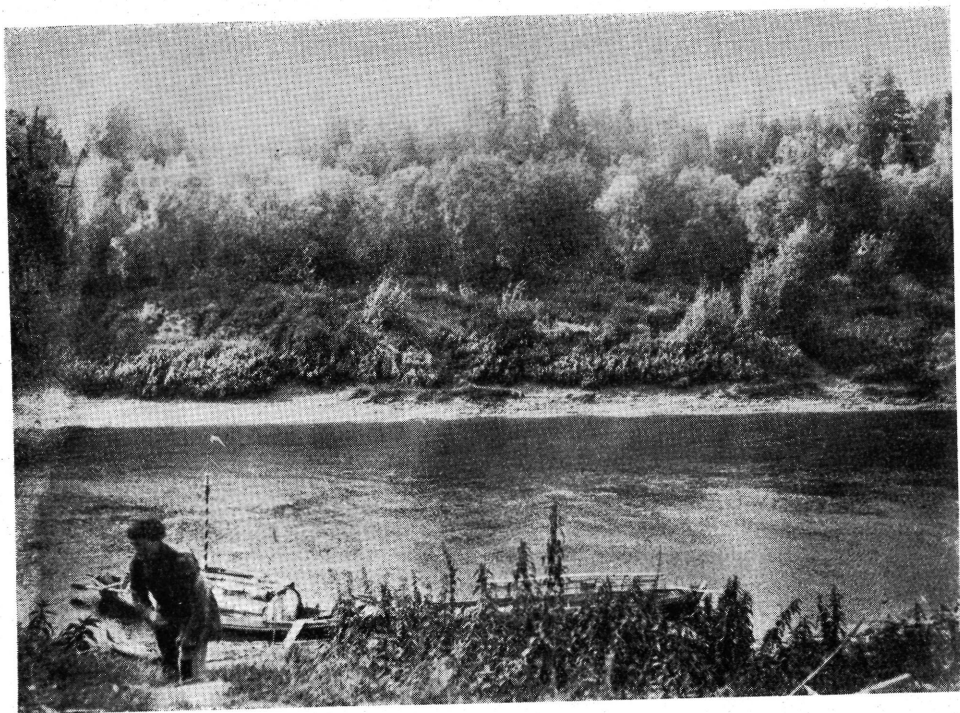
¹⁴ ZSIRAI M., Finnugor rokonságunk, Budapest 1937, 104.

¹⁵ Г. Ф. Дебец, Палеоантропология СССР: Труды ИЭ, IV (1948). Н. Н. Чебоксаров, К вопросу о происхождении народов угрофинской языковой группы: СЭ. 1952/1, 36—50. Sajnos, több alapvető munka hozzáférhetetlen nálunk, így pl.: Т. А. Трофимова, Черепа из Луговского могильника ананьинской культуры: Уч. записки МГУ (1941), В. 63, Труды АИ. В. 6. Н. Н. Чебоксаров—Т. А. Трофимова, Антропологическое изучение манси: Кратк. Сообщ. IX. (1941).

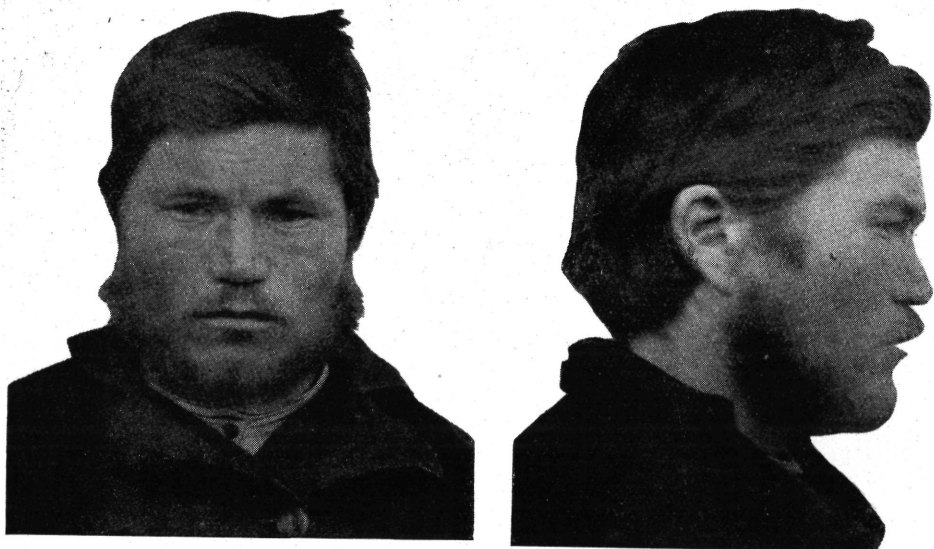
¹⁶ BARTUCZ L., Adatok a honfoglaló magyarok anthropológiájához: Arch. Ért. XLV (1931), 113—119.

¹⁷ NEMESKÉRI J., Honfoglaláskori magyarság — árpádkori magyarság: Antiquitas Hungarica I (1947), 64—80. LIPTÁK P., Материалы по краниологии хантов: Acta Ethn. Hung. I (1950), 197—230. LIPTÁK P., Anthropologische Beiträge zum Problem der Ethnogenesis der Altungarn: Acta Arch. Hung. I (1951), 231—249. LIPTÁK P., New-Hungarian Skeletal Remains of the 10th Century from the Danube-Tisza Plain: Annales Hist.-Nat. Musei Nationalis Hungarici, S. N. III(1952), 277—287. LIPTÁK P., La population de la région de Nógrád au moyen âge. Essai d'anthropologie historique: Acta Ethn. Hung. III (1953), 289—338. LIPTÁK P., An anthropological survey of Magyar prehistory: Acta Linguist. IV (1954), 133—170. NEMESKÉRI J.—GÁSPÁRDY G., Megjegyzések a magyar őstörténet embertani vonatkozásaihoz. Az üllői és egri honfoglaláskori temetők embertani vizsgálata: Annales Hist.-Nat. Musei Nationalis Hungarici, S. N. V (1954), 485—526.

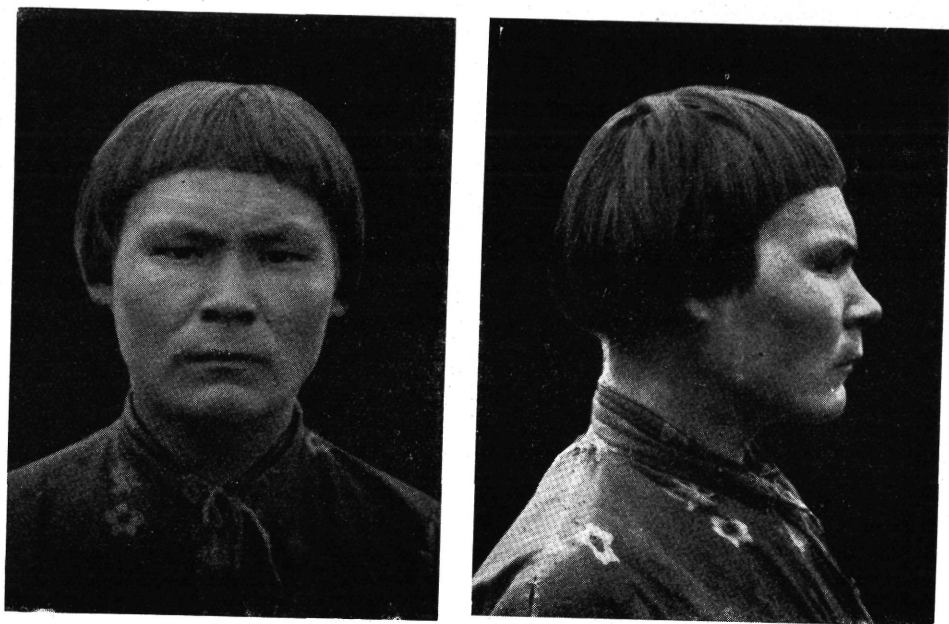
¹⁸ Ezek az eredmények sajátos módon nem váltak eléggé közismertekké, épp nyelvész körökben, amit különösen akkor fájjalunk, ha az embertani eredmények használhatósága kerül szóba. Lásd pl. E. MOÓR, Studien zur Früh- und Urgeschichte des ungarischen Volkes: Acta Ethn. Hung. II (1951), 85—87. Nem kis meglepetéssel olvassuk továbbá, hogy ... „embertani kutatásunk alapvető szempontjait tulajdonképpen nem maga termelte ki, hanem a nyelvésztől vette kölcsön, s csak antropológiai mezben, az önelvű tudományosság színében szerepelteti.” (L. KOROMPAY B., Szovjet antropológus a finnugorok származásáról: MNy. XLVIII [1952], 78.) Az a sajnálatos körülmény, hogy az itt idézett megjegyzés nyomtatásban megjelenhetett, legalább is részlegesen, a következő okokkal magyarázható: 1) a cikk szerzője az antropológia célkitűzései, kutatásának módszere és elért eredményei területén — amelyek ma már számos tankönyvben és kézikönyvben könnyen hozzáférhetők — nem eléggé tájékozott sem általánosságban, sem a magyar embertani kutatások viszonylatában; 2) a cikk megjelenéséig számított utolsó 10 év (1942—1952) alatt megjelent őstörténeti vonatkozású újabb embertani eredményekről a cikk szerzője nem vett tudomást. Ez kivüláglík pl. abból is, hogy a honfoglaló magyarság „keletbalti” elemeinek, KOROMPAY szerint is szükséges, kritikai felülvizsgálását, NEMESKÉRI már évekkkel ezelőtt elvégezte (NEMESKÉRI J., 1947. i. m. 72—73). — Itt szeretném még megjegyezni, hogy épp a nem-antropológusok körében továbbra is fennmaradt bizonytalanságra való tekintettel, ebben a kérdésben újabban magam is még határozottabban állást foglaltam (LIPTÁK, 1954. i. m. 156—157).

1. kép — A Közép-Ob melléke
(Jankó János felvétele)

2. kép — Urali típus. Férfi. Cingalinszkija, Irtis (29.)
(Jankó János felvétele)

3. kép — Uralo-lapponoid típus. Férfi. Tajlakovü, Nagy-Jugán (2.)
(Jankó János felvétele)

4. kép — Urali típusú chanti (osztyák) férfiak. Közép-Ob
(Jankó János felvétele)

5. kép — Urali és uralo-lapponoid típusú chanti (osztyák) férfiak. Közép-Ob
(Jankó János felvétele)

6. kép — Chanti (osztyák) család. Az idősebb férfi amerikanoid vonásokkal. Kajukanovü, Nagy-Jugán
(Jankó János felvétele)

V. TÁBLÁZAT
Közép-Ob melléki chantik. Méretek
Férfiak

Sorszám	Település (jurta), folyó völgye	Életkor	Fej hossza	Fej széles- sége	Fej kerülete	Vertex- állítás	Vertex- fűnyílás	Külső szem- zug széles- ség	Belső szem- zug széles- ség	Orr hossza	Orr széles- sége	Orr magas- sága	Fül hossza	Fül széles- sége	Száj széles- sége	Fűnyílás köze
1.	Lümkojeszkija, Demjanka	51	180	153	550	208	123	98	32	41	36	18	68	31	48	134
2.	Pétürszkija, „	57	184	155	560	223	140	92	33	50	33	22	63	35	52	141
3.	„ „	37	174	152	540	225	130	95	33	48	33	23	60	30	52	134
4.	Cinginszkija, „	45	180	157	545	226	137	90	36	45	34	18	70	28	52	140
5.	Merkusinszkija, „	45	194	153	570	222	123	96	37	44	36	22	58	31	60	137
6.	Jeszkinszkija, „	40	178	157	545	224	110	94	30	50	36	23	55	28	54	140
7.	„ „	35	187	153	550	248	134	93	36	50	37	20	60	32	58	142
8.	„ „	53	188	160	550	233	130	90	31	42	36	22	62	32	60	140
9.	Cinginszkija, „	25	183	144	530	210	120	96	32	45	34	25	56	30	52	132
10.	„ „	31	186	150	540	220	124	88	28	47	34	23	60	33	57	131
11.	Karinszkija, Irtis	25	193	152	565	223	122	91	32	42	33	20	53	29	50	135
12.	„ „	27	180	148	532	223	115	94	31	41	27	20	55	28	46	131
16.	Janüskinszkija, Demjanka	32	187	157	550	228	—	98	36	57	36	24	56	30	58	136
17.	Barjutinszkija, „	30	186	156	562	216	133	92	30	47	32	22	54	30	50	137
19.	Parbüszkija, Tomszki korm.	30	200	158	585	220	123	104	34	52	34	22	65	30	54	143
20.	Merkusinszkija, Domjanka	25	178	144	530	223	107	100	34	43	32	27	55	32	54	137
21.	Murzinszkija, Irtis	20	186	140	532	220	128	90	32	41	32	22	56	32	50	130
24.	Jaesinszkija, „	47	193	150	565	244	120	88	32	46	34	24	62	33	54	134
25.	„ „	47	194	152	570	257	123	88	36	52	40	28	72	34	58	136
26.	Cingala, „	35	180	145	533	—	120	100	36	36	34	20	60	32	50	130

V. táblázat folytatása

Sorszám	Település (jurta), folyó völgye	Életkor	Fej hossza	Fej szélessége	Fej kerülete	Vertex- állásúcs	Vertex- fünyílás	Külső szemzug szélesség	Belső szemzug szélesség	Orr hossza	Orr szélessége	Orr magassága	Fül hossza	Fül szélessége	Száj szélessége	Fünyílás köze
27.	Cingala, Irtis	40	194	150	564	234	125	96	36	50	35	18	55	28	54	136
28.	„ „	26	180	144	518	210	120	94	32	44	34	20	55	30	50	128
29.	„ „	25	190	148	558	227	126	100	32	38	32	18	60	32	56	138
30.	„ „	36	186	154	545	215	112	94	34	50	32	22	57	33	50	140
31.	„ „	56	192	164	580	235	112	92	38	45	42	22	70	30	60	142
32.	„ „	34	200	152	572	232	124	98	30	44	34	23	53	28	54	135
33.	„ „	47	188	(146)	544	216	125	94	28	40	40	25	62	34	50	134
34.	Szorovszkija, Szalüm	40?	186	143	533	225	108	90	26	42	33	22	60	30	55	134
35.	„ „	50	194	152	575	225	124	94	36	44	38	25	60	32	58	138
36.	„ „	45	178	144	540	225	117	92	34	45	34	24	63	32	52	130
37.	„ „	40	198	150	572	220	114	92	34	44	34	—	62	32	50	134
38.	„ „	30	188	148	558	218	126	96	36	45	32	25	58	34	56	136
39.	Kürdoszovszkija, Szalüm	39	194	150	575	220	120	92	30	48	34	22	60	30	58	134
40.	„ „	22	177	140	512	212	118	90	30	44	32	20	60	32	50	120
41.	Alaminszkija, „	37	187	142	—	225	—	94	32	50	34	20	60	30	51	130
42.	Miljuszovszkija, „	40	187	150	—	208	120	98	32	44	34	20	61	32	56	134
43.	Lempinszkija, „	45	190	154	—	232	128	93	31	50	34	23	61	32	56	141
44.	Miljaszovszkija, „	44	182	144	—	205	115	86	30	46	28	22	60	32	52	127
45.	Alaminszkaja, „	25	185	142	—	222	108	90	30	42	32	22	58	32	46	130
46.	Rümovszkija, „	36	188	152	—	217	117	90	32	40	32	20	60	27	52	134
47.	Sztare Mirszkija, „	40	182	142	—	218	115	90	28	44	34	22	55	30	58	128
48.	Tükinü, Kis-Jugán	35?	190	160	—	218	120	96	34	44	40	20	56	30	60	140

49.	Pechovszkija, „	40?	195	143	—	208	115	90	30	48	36	20	62	25	60	132
50.	Nagy-Jugán	23?	194	152	—	212	126	92	30	41	30	18	54	30	58	132
51.	Urevszkija, „	42	181	136	—	225	124	90	30	42	32	18	68	30	54	126
52.	Nevojlokinü, „	40	194	157	—	215	128	100	36	36	36	20	60	30	60	136
53.	Kochonosinszkija, „	39	192	152	—	206	115	90	32	40	40	18	58	30	60	132
54.	Nevojlokinü, „	24	180	148	—	232	126	92	30	36	32	18	—	30	56	134
55.	Kolszamovü, „	40	195	158	—	230	123	106	30	50	35	25	63	31	54	142
56.	„	32	192	152	—	223	128	96	28	43	36	23	56	30	62	134
57.	Tajlokovü, „	21	184	152	—	222	116	102	34	45	36	24	58	30	58	136
58.	„	30	170	142	—	212	—	98	30	38	36	18	55	30	52	132
59.	Kokinü, „	31	190	145	—	228	130	100	36	43	36	20	62	30	62	140
60.	Rakszakintü, „	43	202	145	—	224	123	96	34	60	34	20	63	31	54	134

N ö k

13.	Karinszkija, Irtis	40	190	146	540	215	118	85	34	38	30	17	54	30	44	123
14.	Jacsinszkija „	37	178	144	527	208	105	90	30	43	28	18	53	26	46	127
15.	Merkusinszkija, Demjanka	22	180	141	535	200	126	98	36	35	30	19	57	31	44	127
18.	Kuplyanszkija	30	182	152	537	215	114	100	32	43	30	20	63	27	50	132
22.	Murzinszkija, Irtis	45	186	144	540	210	118	95	30	37	28	18	56	28	48	127
62.	Maninü	54	205	147	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

VI. TÁBLÁZAT
Közép-Ob melléki chantik
Jelzők, egyéb jellegek

Férfia k

Sorszám	Hosszúság- szélességi jelző	Hosszúság magassági jelző	Szélesség- magassági jelző	Orrjelző	Ajak	Orr	Szemszín	Hajszín
1.	85,0	68,3	80,4	87,8	keskeny	konkáv	szürke	g. barna
2.	84,2	76,1	90,3	66,0	„	„	„	„
3.	87,4	74,7	85,5	68,8	„	„	barna	„
4.	87,2	76,1	87,3	75,6	„	egyenes	szürke	v. barna
5.	78,9	63,4	80,4	81,8	„	„	„	„
6.	88,2	61,8	70,1	72,0	„	„	v. barna	„
7.	81,8	71,7	87,6	74,0	„	„	szürke	„
8.	85,1	69,2	81,3	85,7	„	konkáv	„	„
9.	78,7	65,6	83,3	75,6	„	egyenes	„	szőke
10.	80,7	66,7	82,7	72,3	„	„	kék	g. barna
11.	78,8	63,2	80,3	78,6	„	„	barna	fekete
12.	82,2	63,9	77,7	65,9	„	„	fekete	„
16.	82,4	—	—	63,2	közepes	konvex	v. szürke b.	„
17.	83,9	71,5	85,3	68,1	„	konkáv	szürke	g. barna
19.	79,0	61,5	77,9	65,4	duzzadt	konvex	zöld	„
20.	80,9	60,1	74,3	74,4	közepes	konkáv	barna	„
21.	75,3	68,8	91,4	78,1	„	egyenes	szürke	szőke
24.	77,7	72,5	80,0	73,9	keskeny	konvex	„	g. barna
25.	78,4	63,4	80,9	76,9	közepes	„	v. barna	„

26.	80,6	66,7	82,8	94,4	keskeny	konkáv	szürke	szőke
27.	77,3	64,4	83,3	70,0	„	konvex	kék	„
28.	80,0	66,7	83,3	77,3	közepes	egyenes	„	v. g. barna
29.	77,9	66,3	85,1	84,2	közepes	konkáv	v. szürke	„
30.	82,8	60,2	72,7	64,0	„	egyenes	barna	g. barna
31.	85,4	58,3	68,3	93,3	duzzadt	„	v. barna	fekete
32.	76,0	62,0	81,6	77,3	„	konkáv	„	szőke
33.	77,7	66,5	85,6	100,0	keskeny	„	barna	barna
34.	76,9	58,1	75,5	78,6	duzzadt	„	szürke	szőke
35.	78,4	63,9	81,6	86,4	keskeny	„	kék	g. barna
36.	80,9	65,7	81,3	75,6	„	„	„	„
37.	75,8	57,6	76,0	77,3	közepes	„	barna	„
38.	78,7	67,0	85,1	71,1	„	„	„	„
39.	77,3	61,9	80,0	70,8	keskeny	egyenes	szürke	„
40.	79,1	66,7	84,3	72,7	közepes	konkáv	barna	„
41.	75,9	—	—	68,0	duzzadt	konvex	szürke	„
42.	80,2	64,2	80,0	77,3	közepes	konkáv	barna	„
43.	81,1	67,4	83,1	68,0	„	konvex	„	fekete
44.	79,1	65,2	79,9	60,9	duzzadt	konkáv	szürke	g. barna
45.	76,8	58,4	76,1	76,2	keskeny	„	„	szőke
46.	80,9	62,2	77,0	80,0	„	„	barna	g. barna
47.	78,0	63,2	81,0	73,3	duzzadt	„	szürke	fekete
48.	84,2	63,2	75,0	90,9	keskeny	egyenes	barna	g. barna
49.	73,3	58,9	80,4	75,0	duzzadt	„	„	szőke
50.	78,4	64,9	82,9	73,2	keskeny	konkáv	„	g. barna
51.	75,1	68,5	91,2	76,2	„	„	„	„
52.	80,9	66,0	81,5	100,0	közepes	„	szürke	fekete

VI. táblázat folytatása

Sorszám	Hosszúság- szélességi jelző	Hosszúság- magassági jelző	Szélesség- magassági jelző	Orrjelző	Ajak	Orr	Szemszín	Hajszín
53.	79,2	59,9	75,7	100,0	közepes	konvex	barna	g. barna
54.	82,2	70,0	85,1	88,9	duzzadt	konkáv	„	„
55.	81,0	63,1	77,9	70,0	keskeny	konvex	„	„
56.	79,2	66,7	84,2	83,7	duzzadt	konkáv	„	„
57.	82,6	63,0	76,3	80,0	keskeny	„	„	„
58.	83,5	—	—	94,7	közepes	„	„	„
59.	76,3	68,4	89,7	83,7	keskeny	„	„	„
60.	71,8	60,9	84,8	56,7	duzzadt	konvex	„	„

Nő k

13.	76,8	62,1	80,8	78,9	duzzadt	konkáv	fekete	szőke
14.	80,9	58,0	72,9	65,1	keskeny	„	szürke	g. barna
15.	78,3	70,0	89,4	85,7	duzzadt	„	barna	fekete
18.	83,5	62,6	75,0	69,8	„	„	„	g. barna
22.	77,4	63,4	81,9	75,7	közepes	„	szürke	v. barna
62.	71,7	—	—	—	„	konvex	kék	„

VII. TÁBLÁZAT.
Jugán völgyi chanti férfiak

Sorszám	Település (jurta)	Életkor	Termet	Fej hossza	Fej szélessége	Fejkerület	Hossztűszög-szélességi jelző	Ajak	Orr	Szemszín	Hajszín
61.	Kajukanovü	62	1506	188	147	555	78,2	közepes	konvex	kék	g. barna
63.	Tajlakovü	45	1602	188	150	564	79,8	keskeny	konkáv	barna	„
64.	„	46	1614	185	152	555	82,2	„	egyenes	„	„
65.	Kaszovü	30	1520	176	140	532	79,6	duzzadt	konkáv	„	„
66.	Uszanovü	52	1616	182	155	565	85,2	keskeny	konvex	„	fekete
67.	„	20	1656	192	148	570	77,1	duzzadt	konkáv	„	g. barna
68.	Kaszovü	23	1534	184	144	552	78,3	„	„	„	„
69.	Uszanovü	25	1426	182	150	554	82,4	közepes	„	„	„
70.	Pokacsevü	33	1674	198	142	556	71,7	keskeny	„	„	„
71.	Kokolevü	40	1574	192	152	578	79,2	„	egyenes	szürke barna	„
72.	Tagurövü	52	1636	190	143	556	75,3	közepes	konvex	kék	„
73.	Kulandjevü	58	1596	198	147	590	74,2	keskeny	„	barna	„
74.	„	63	1556	190	144	548	75,8	közepes	konkáv	sárg. szürke	„
75.	„	28	1534	193	152	570	78,8	„	„	szürke	g. barna
76.	„	30	1658	200	147	580	73,5	„	„	barna	„
77.	„	19	1574	187	148	550	79,1	„	„	„	„
78.	„	45	1600	190	152	568	80,0	„	konvex	b. szürke	fekete
79.	„	26	1590	196	158	576	80,6	keskeny	egyenes	barna	g. barna
80.	„	70	1540	185	157	564	84,9	„	konkáv	kék	fekete
81.	„	30	1536	196	158	580	80,6	közepes	„	„	g. barna
82.	Szaporkinü	40	1626	194	155	566	79,9	keskeny	„	zöld	„
83.	Maninü	60	1568	202	148	568	73,3	közepes	„	sárgás b.	fekete

VII. táblázat folytatása

Sorszám	Település (jurta)	Életkor	Termet	Fej hossza	Fej szélessége	Fejkerület	Hosszúság- szélességi jelző	Ajak	Orr	Szemszín	Hajszín
84.	„	45	1508	200	155	568	77,5	„	konvex	szürke	„
85.	Multanovü	45	1574	194	148	566	76,3	keskeny	konkáv	zöld	g. barna
86.	„	25	1678	194	150	568	77,3	közepes	egyenes	barna	fekete
87.	Jarszomovü	50	1590	188	148	555	78,7	„	konkáv	kék	fekete
88.	„	22	1576	185	152	562	82,2	„	„	szürke	g. barna
89.	„	30	1566	184	148	545	80,4	keskeny	„	kék	„
90.	„	27	1584	184	152	555	82,6	közepes	„	zöld	„
91.	Kajukovü	57	1632	188	160	560	85,1	„	„	barna	„
92.	„	50	1592	194	152	584	78,4	keskeny	egyenes	szürke	„
93.	Multanovü	35	1656	190	142	552	74,7	„	konkáv	barna	„
94.	Kajukovü	30	1596	190	150	564	78,9	„	konvex	kék	„
95.	„	33	1628	194	145	570	74,7	közepes	konkáv	barna	„
96.	Ruszkiniü	70	1580	188	150	560	79,8	„	egyenes	„	fekete
97.	„	42	1532	187	150	562	80,2	keskeny	„	zöld	„
98.	„	25	1506	187	155	565	82,9	„	„	barna	„
99.	„	20	1590	190	145	560	76,3	közepes	konkáv	„	g. barna
100.	Csegajevü	55	1646	190	154	572	81,1	keskeny	„	„	fekete
101.	„	60	1640	197	150	585	76,1	közepes	egyenes	„	„
102.	Lejkovü	40	1580	180	145	544	80,6	duzzadt	konkáv	„	„
103.	Kogonesiniü	56	1622	204	150	585	73,5	keskeny	konvex	„	g. barna
104.	„	22	1526	192	144	562	75,0	közepes	konkáv	zöld	„
105.	„	52	1614	195	150	580	76,9	keskeny	„	szürke	fekete

106.	„	35	1578	186	145	552	77,9	közepes	egyenes	barna	g. barna
107.	„	40	1558	195	148	575	75,9	duzzadt	konkáv	sárgás b.	fekete
108.	Ugotszkija	50	1642	195	154	584	79,0	közepes	„	barna	fekete
109.	„	60	1640	194	144	552	74,2	keskeny	egyenes	sárgás b.	g. barna
110.	„	30	1566	188	152	574	80,9	„	konvex	barna	„
111.	„	45	1552	190	145	562	76,3	közepes	konkáv	zöldes b.	fekete
112.	„	35	1678	190	150	564	78,9	keskeny	„	barna	g. barna
113.	„	32	1600	192	152	575	79,2	közepes	konvex	„	g. barna, sűrű
114.	„	45	1586	190	143	552	75,3	„	konkáv	fekete	fekete
115.	Aszmanovü	42	1614	195	145	568	74,4	duzzadt	„	„	„
116.	Ugotszkija	40	1642	196	152	575	77,6	„	„	barna	„
117.	Uszanovü	60	1570	188	154	564	81,9	„	konvex	„	„, dús
118.	Rakszakinü	80	1500	190	140	555	73,7	közepes	konkáv	kék	g. barna
119.	„	27	1650	198	152	574	76,8	duzzadt	egyenes	„	vörös
120.	Kokinü	70	1576	187	150	562	80,2	keskeny	konkáv	barna	fekete
121.	Urjevü	62	1586	207	152	595	73,4	közepes	„	„	g. barna
122.	„	60	1650	192	150	570	78,1	„	„	b. szürke	„
123.	„	50	1646	202	152	578	75,3	„	„	barna	„
124.	„	27	1580	197	150	583	76,1	„	„	kék	„
125.	„	18	1604	192	150	570	78,1	„	„	barna	fekete

VIII. TÁBLÁZAT
Közép-Obmelléki chantik. Testmérétek

Férfiak

Sorszám	Termet	Ülőmagasság	Manubrium magasság	Karhossz	Mellkerület	Láb hossza (nagy tompor magassága)	Lábikra legnagyobb kerülete	Tomporszélesség	Biacromiális szélesség
1.	1624	900	1334	778	882	850	317	313	283
2.	1602	894	1284	755	855	805	310	300	277
3.	1500	878	1288	770	845	775	300	287	267
4.	1492	836	1194	730	840	715	335	257	270
5.	1700	932	1372	830	890	840	315	310	300
6.	1704	940	1408	840	900	845	330	326	300
7.	1634	904	1338	820	905	805	342	300	300
8.	1620	890	1326	795	915	770	315	320	300
9.	1514	774	1278	730	838	740	305	250	278
10.	1660	922	1350	800	930	825	370	298	310
11.	1650	904	1338	805	870	810	330	314	295
12.	1598	900	1286	740	805	775	305	295	278
16.	1536	846	1242	713	890	690	305	295	303
17.	1584	894	1290	785	850	760	330	295	294
19.	1706	910	1396	848	910	855	330	315	324
20.	1550	—	1262	710	878	750	340	325	290
21.	1633	838	1330	760	855	790	323	292	306
23.	1626	830	1220	815	940	830	340	302	297
24.	1638	880	1327	777	915	809	352	325	320
25.	1622	875	1306	787	905	815	338	304	342

26.	1566	824	1294	775	855	788	308	286	304
27.	1610	858	1290	740	890	777	335	294	306
28.	1534	844	1246	753	845	734	312	285	308
29.	1590	844	1284	768	895	767	284	280	340
30.	1684	886	1384	814	915	865	324	306	306
31.	1660	866	1364	810	930	850	326	318	345
32.	1576	868	1232	742	895	758	340	294	306
33.	1628	864	1348	790	900	825	366	326	314
34.	1658	914	1348	794	880	810	325	294	304
35.	1708	894	1390	822	920	833	330	326	337
36.	1614	864	1304	780	895	804	308	295	314
37.	1656	860	1246	800	905	855	315	295	325
38.	1610	890	1306	758	885	795	314	310	296
39.	1572	870	1268	740	886	740	326	300	294
40.	1596	874	1286	730	848	770	304	280	314
41.	1570	836	1276	740	840	765	292	280	300
42.	1570	—	1280	746	940	760	325	305	315
43.	1698	—	1392	792	895	800	328	305	277
44.	1578	—	1288	770	835	775	288	310	308
45.	1600	—	1300	734	865	775	338	304	295
46.	1575	—	1296	790	895	810	318	304	316
47.	1580	—	1278	765	865	795	310	304	310
48.	1538	—	1250	760	920	737	340	280	300
49.	1544	824	1270	740	920	755	322	300	300
50.	1562	830	1270	777	935	765	300	280	314

VIII. Táblázat folytatása

Sorszám	Termet	Ülő- magasság	Manubrium magasság	Karhossz	Mellkerület	Láb hossza (nagy tompor magasság)	Lábikra legnagyobb kerülete	Tompor szélesség	Biacromiális szélesség
51.	1630	880	1312	750	932	780	318	300	308
52.	1582	873	1262	755	870	760	320	280	314
53.	1542	824	1250	755	905	742	328	300	292
54.	1550	840	1254	725	863	745	322	280	272
55.	1660	912	1364	790	950	804	362	310	362
56.	1706	904	1398	825	956	862	352	312	350
57.	1508	864	1242	722	910	730	335	284	316
58.	1510	822	1234	715	885	755	326	288	300
59.	1694	900	1388	825	960	833	375	325	320
60.	1716	886	1414	820	895	870	322	332	318

N ő k

13.	1470	850	1194	693	820	730	300	285	260
14.	1510	850	1236	700	820	740	335	308	267
15.	1526	854	1234	715	760	725	315	295	265
18.	1480	788	1210	715	780	742	267	270	287
22.	1550	828	1250	815	—	768	293	—	—
62.	1478	—	—	—	—	—	—	—	—